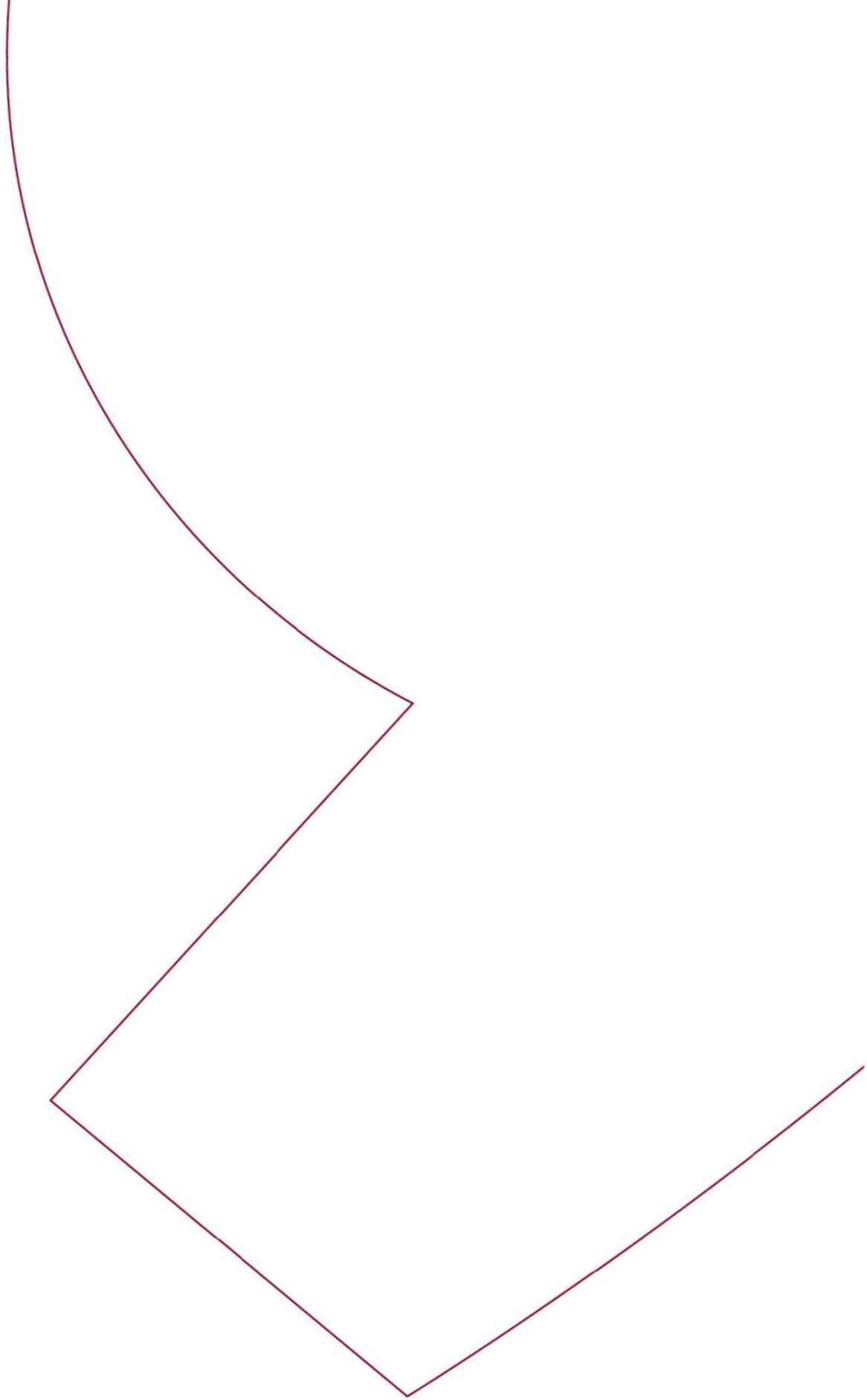

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

Associate degree Ondernemen
voltijd

Hanzehogeschool Groningen

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

Associate degree Ondernemen
voltijd

Hanzehogeschool Groningen

CROHO nr. 80080

Hobéon Certificering & Accreditatie

Datum

18 april 2023

Auditpanel

Dhr. Prof. dr. mr. H.J.L.M. van de Luijtgaarden - voorzitter

Dhr. T. Spanjaard, MSc

Mw. A.J. Kruiter, B.

Mw. M. Evenboer

Secretaris

Dhr. drs. B.R. Reijken CMC

INHOUDSOPGAVE

1.	BASISGEGEVENS	1
2.	SAMENVATTING	2
3.	INLEIDING	5
4.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN	7
5.	ALGEMEEN EINDOORDEEL	23
6.	AANBEVELINGEN	24
BIJLAGE I	Scoretabel	25
BIJLAGE II	Programma, werkwijze en beslisregels	26
BIJLAGE III	Lijst geraadpleegde documenten	30
BIJLAGE IV	Panelsamenstelling	31

1. BASISGEGEVENS

NAAM INSTELLING	Hanzehogeschool Groningen
status instelling	Bekostigd
resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief, datum besluit: 26 februari 2018
NAAM OPLEIDING (zoals in croho)	Ad Ondernemen
registratienummer croho	80080
domein/sector croho	Economie
oriëntatie opleiding	Hbo
niveau opleiding	Associate degree
graad en titel	Ad
aantal studiepunten	120 EC
afstudeerrichtingen	n.v.t.
locatie	Groningen
variant	Voltijd
onderwijstaal	Nederlands
datum audit / opleidingsbeoordeling	31 januari 2023

2. SAMENVATTING

De voltijdse associate degree (Ad) Ondernemen valt onder de School of Marketing, Business and Finance van de Hanzehogeschool Groningen. De opleiding beoogt zelfstandig ondernemers op te leiden.

Standaard 1. Beoogde leerresultaten

Het panel heeft geconstateerd dat de opleiding gekozen heeft voor een duidelijke profilering gericht op de regio met verschillende start-ups en incubators en relatief veel mbo'ers en betekenisvol ondernemen. Sinds september 2022 is het uitstroomprofiel intrapreneurship in afbouw en leidt de Ad Ondernemen Groningen alleen nog op tot het profiel van de zelfstandige ondernemer (entrepreneurship). De opleiding heeft in navolging van het landelijk overleg de focus gelegd op zelfstandig ondernemerschap. Dit heeft zij ook gedaan om onderscheidend genoeg te zijn van de hbo-bachelor Ondernemen & Retailmanagement. Het panel constateert dat de opleiding een gefundeerde keuze heeft gemaakt voor de profilering. Deze keuze sluit volgens het panel goed aan op de regio en de strategische uitgangspunten van de hogeschool.

De opleiding maakt gebruik van de beoogde leerresultaten die zijn ontleend uit het landelijk opleidingsprofiel van de Associate degree-opleiding Ondernemen en de landelijke Body of Knowledge and Skills. Deze landelijke eindtermen verhouden zich tot het internationale 'Entrepreneurship Competence Framework' (afgekort tot EntreComp). De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het Associate degree niveau.

De visie op onderzoek is gericht op het ontwikkelen van een nieuwsgierige en onderzoekende houding. De opleiding legt veel nadruk op het conceptueel ontwikkelen en schrijft daarbij een onderzoekscyclus voor als methodiek bij het doen van onderzoek. Deze cyclus past de student concreet toe middels de Lean Startup Methode en Design Thinking. Er zijn drie lectoraten en een Centre of Expertise gelieerd aan de opleiding.

Internationalisering is genoemd in het EntreComp Framework. De opleiding sluit volledig aan bij deze visie op internationalisering. Het panel constateert dat de basis voor de internationale component in de opleiding aanwezig is.

De opleiding heeft een eigen Werkveldadviescommissie (WAC) die vier keer per jaar bij elkaar komt om de opleiding te voeden met input vanuit de beroepspraktijk en hen te informeren over de actuele bagage die afgestudeerden moeten hebben om in de praktijk aan de slag te kunnen. De WAC-leden worden betrokken bij curriculumaanpassingen, als jurylid bij de beoordeling van ondernemingsplannen en voor het verzorgen van gastcolleges. Het panel constateert dat de opleiding via de actieve inzet van de WAC aansluit bij de actuele eisen vanuit het relevante beroepenveld.

Het panel komt op basis van het bovenstaande tot het oordeel dat de opleiding voldoet aan de eisen die gesteld zijn in standaard 1.

Standaard 2. Onderwijsleeromgeving

De Ad Ondernemen is een relatief jonge voltijdse opleiding verzorgd in Groningen. De opleiding herzielt momenteel het curriculum. Op het moment van schrijven is het eerste jaar geïmplementeerd en is de opleiding bezig met de ontwikkeling van het tweede jaar. Het panel heeft het oude curriculum gezien en geconstateerd dat daar alle noodzakelijke elementen in zaten. In het nieuwe curriculum komt de focus volledig te liggen op entrepreneurship. Het panel ziet dat de opleiding voortvarend de herziening uitvoert. Het nieuwe curriculum heeft vier doorlopende leerlijnen die door het gehele programma heen lopen. Het panel ziet dat alle noodzakelijke onderdelen om de studenten een goede basis te geven als startend ondernemer zijn opgenomen in het programma. De opleiding ziet dat de opleidingsprofilering van de focus op regionale thematiek duidelijk terugkomt in de verschillende onderdelen van het programma.

De studenten wordt tijdens de opleiding een nieuwsgierig-onderzoekende houding bijgebracht. Tijdens de opleiding dienen de studenten verschillende beroepsproducten op te leveren. Het panel constateert dat de nieuwsgierig-onderzoekende houding op meerdere momenten terugkomt bij de verschillende beroepsproducten. Aan het einde toetst de opleiding de onderzoekende houding tijdens het afstuderen.

Tijdens de opleiding is er aandacht voor de ontwikkeling van internationale competenties van de studenten. Het panel constateert dat de internationale component passend is vormgegeven.

De opleiding beschikt over een feedbackcultuur. Studenten leren om te reflecteren en om zelf de regie te nemen over hun eigen ontwikkeling. De opleiding gebruikt hierbij de Critical Friend-methode. De docenten zijn getraind in deze methodiek. Het gebruikte didactisch concept is passend bij de opleiding. De docenten zijn volgens het panel zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende toegerust om het onderwijs te verzorgen.

De studenten kunnen gebruik maken van alle standaard voorzieningen van de Hanzehogeschool. Studenten van de Ad Ondernemen maken veel gebruik van de communityplaats *Start-up City* en heeft connecties met het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap. Het panel vindt de faciliteiten bij Start-up City van toegevoegde waarde voor de opleiding. Het panel ziet mogelijkheden om ook verbindingen te leggen met andere start-up incubators.

Op basis van de bevindingen komt het panel tot het oordeel dat opleiding voldoet aan de eisen die gesteld zijn in standaard 2.

Standaard 3. Toetsing

Het panel oordeelt dat toetsing op een valide, betrouwbare en voldoende onafhankelijke manier gebeurt. Er is een toetsbeleid vormgegeven op instituutniveau. Het toetsbeleid en daaruit voortgekomen toetsplan geven de opleiding voldoende sturing rond het vormgeven van de toetsing. Bij het opstellen van toetsen hanteert de opleiding het vierogenprincipe.

Het panel constateert dat de opleiding gebruik maakt van verschillende toetsvormen waarbij er ook voldoende aandacht is voor formatieve toetsing. Hiermee geeft de opleiding studenten ondersteuning bij het eigen leerproces. De studenten geven aan dat helder is waarop zij getoetst worden. De toetsen die het panel heeft ingezien zijn van voldoende niveau.

Het instituut beschikt over een centrale examencommissie, die goed in haar rol zit. De examencommissie heeft het controleren van de kwaliteit van de toetsen gemandateerd aan de toetscommissie. De kwaliteit van de tentaminering en examinering zijn volgens het panel voldoende gewaarborgd.

Om de opleiding af te ronden dienen de studenten aan te tonen dat zij ondernemende en zelfbewuste professionals zijn die startklaar zijn om het werkveld te betreden, met een zichtbare impact op de omgeving. Met de invoering van het nieuwe curriculum is ook het afstudeerprogramma herzien. In het huidige afstudeerprogramma werkt de student aan verschillende opdrachten en beroepsproducten of loopt de student een stage. Bij de beoordeling van de huidige eindwerken, daar waar het gaat om de definitie bijvoorbeeld van wat nu wordt verstaan onder een 'complexe' opdracht, daar kan de opleiding nog eens naar kijken tijdens kalibratiesessie aldus het panel. De opleiding wil het herziene afstuderen richten op drie beroepsproducten (ondernemersplan 2.0, marketingcommunicatieplan + middelen en een glossy over persoonlijke ontwikkeling van de student). Het panel ziet met de introductie van het nieuwe afstudeerprogramma een vermindering van het aantal op te leveren producten. Dit is wat betreft het panel een goede ontwikkeling.

Het panel komt tot het oordeel dat de opleiding voldoet aan de eisen die gesteld zijn in standaard 3.

Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten

De studenten realiseren de beoogde leerresultaten. De werkveldadviescommissie is tevreden over het niveau van de afgestudeerden. Ook zijn de alumni tevreden over de opleiding. Het panel ziet bij de eindwerken veel verschillende soorten en vormen van ondernemingen. De beoordeelde eindwerken zijn volgens het panel, met uitzondering van één eindwerk, van het niveau dat van een associate degree verwacht mag worden. De gekozen profilering van het betekenisvolle ondernemen kan volgens het panel nog veel sterker terugkomen in de eindwerken. Met de overgang naar beroepsproducten zou dit volgens het panel meer tot haar recht moeten komen. Met inachtneming van de twijfels over één eindwerk, komt het panel tot de conclusie dat de kwaliteit van de overige eindwerken en de tevredenheid van de WAC en van studenten, duidelijk maken dat de opleiding voldoet aan de eisen die gesteld zijn in standaard 4.

Algemene conclusie:

De Ad Ondernemen is een relatief jonge opleiding. Het panel constateert dat de opleiding traditioneel, degelijk en volledig volgens de kaders van het hoger onderwijs is vormgegeven. De basis van de opleiding is in orde en de opleiding is druk bezig met een herziening van het curriculum. De opleiding is ook niet bang om keuzes te maken, zoals de keuze om zich volledig te richten op het zelfstandig ondernemerschap. De opleiding is aangesloten en gericht op de regio. Op basis van de beslisregels uit het NVAO beoordelingskader 2018 komt het panel tot het eindoordeel 'Positief' voor de Ad Ondernemen van de Hanzehogeschool Groningen.

Na instemming van de panelleden is dit rapport vastgesteld door de voorzitter op 19 april 2023.

3. INLEIDING

Organisatie

De Associate degree (Ad) Ondernemen valt onder de School of Marketing, Business and Finance van de Hanzehogeschool Groningen. In totaal heeft de Hanzehogeschool Groningen zestien Schools. De School heeft naast Ad Ondernemen ook de opleidingen B Accountancy, B Finance & Control, B Finance, Tax and Advice, B Commerciële Economie, B Ondernemerschap & Retail Management, B Commerciële economie in samenwerking met de Johan Cruyff Academy.

Aan de School zijn drie lectoraten met kenniskringen verbonden, namelijk de lectoraten 'Marketing en Ondernemen', 'Ondernemen in Verandering' en 'Duurzaam financieren en ondernemen'. Naast de lectoraten werkt het instituut samen met het Marian van Os Centre of Expertise Ondernemen (CeO) en de Werkplaats Online Ondernemen (WOO). De School of Marketing, Business and Finance staat onder leiding van een managementteam, bestaande uit de dean, zes teammanagers en een manager bedrijfsvoering.

Visitatie

De opleiding is in september 2018 gestart en wordt in voltijd aangeboden. Het betreft een tweejarige associate degree-opleiding op hbo-niveau 5. Momenteel is de opleiding bezig met een curriculumherziening. De opleiding had twee uitstroomprofielen: zelfstandig ondernemer (entrepreneurship) en de ondernemende professional (intrapreneurship). Vanaf september 2022 leidt de Ad Ondernemen Groningen alleen nog op tot het profiel van de zelfstandige ondernemer. Het uitstroomprofiel intrapreneurship is in afbouw.

De associate degree-opleiding Ondernemen maakt onderdeel uit van de visitatiegroep 'HBO Ondernemen groep 2' met daarin verder de Christelijke Hogeschool Ede.

Vorige accreditatie

De Toets Nieuwe Opleiding (TNO) van de Ad Ondernemen vond in 2017 plaats. In het NVAO-besluit zijn specifieke aandachtspunten aangegeven. Hieronder is een overzicht van de belangrijkste aandachtspunten opgenomen.

<i>Aanbeveling</i>	<i>Follow-up</i>
Onderscheid duidelijk maken tussen de Ad Ondernemen en bachelor ORM	De Ad Ondernemen is ontstaan vanuit de bachelor ORM en onderscheidt zich van de bacheloropleiding door twee belangrijke aspecten. Het eerste onderscheid is het individuele karakter van het ondernemerschapsonderwijs. Het tweede onderscheid zit in de didactiek. Studenten Ad Ondernemen krijgen de gereedschapskist aangereikt, terwijl de bachelorstudenten zelf hun gereedschapskist aanvullen en toelichten. Vanaf september 2022 is het curriculum van de Ad Ondernemen volledig gericht op (zelfstandig) ondernemerschap en is de retail-variant verdwenen.
Duurzaamheid opnemen in het curriculum	Duurzaamheid is als 'Betekenisvol ondernemen' verankerd in het curriculum. In blok 1 maakt de opleiding de studenten ervan bewust dat waardecreatie naast financiële impact ook sociale en ecologische impact heeft. Aan het eind van jaar 1 organiseren studenten een impactchallenge, met als doel om van betekenis te zijn voor de regio. Bij de invulling van betekenisvol ondernemen werkt de opleiding samen met het lectoraat Duurzaam financieren en ondernemen.
Multi-channelcontext opnemen in het curriculum	Vanaf 2018 wordt multichannel in het eerste semester van jaar 2 van het curriculum aangeboden.

Meer aandacht voor internationalisering en Duits in het curriculum	In het prille begin was de gedachte het onderwijs te richten op het Duitstalige verzorgingsgebied. Door voortschrijdend inzicht is dat idee losgelaten, omdat Engels voldoende is in de communicatie met het buitenland. Twee vreemde talen in een tweejarige ondernemersopleiding is daarnaast te veel van het goede. Momenteel onderzoekt de opleiding hoe ze internationalisering verder gaat integreren in de opleiding.
Meer aandacht voor netwerken in het curriculum	Het panel adviseerde om 'netwerken' expliciet op te nemen in de eindkwalificaties van de opleiding en om er substantiële aandacht aan te besteden. Netwerken is opgenomen in de eindcompetenties van zowel het oude als het nieuwe curriculum. Er wordt aandacht aan besteed door ondernemerschapsnetwerken in Groningen te betrekken bij pitches van studenten, bedrijfsbezoeken te organiseren en gastcolleges te verzorgen.
Kansverkenning en design thinking opnemen in het curriculum	Design thinking is één van de ontwerpfundamenten geweest voor de opleiding. Studenten maken vanaf de start gebruik van het boek: Zo Run Je Een Studentenbedrijf. Dit boek bestaat uit tien stappen die alle beginnende bedrijven doorlopen. Een van de stappen is het proces van Design thinking. Dit is sterk gekoppeld aan de Lean Startup Methodiek. Studenten zien een kans of hebben een idee, bouwen daarvoor een prototype, testen deze meteen bij de beoogde doelgroep en passen hun concept aan naar aanleiding van de feedback. Studenten krijgen daarnaast les in de basisaspecten van marketing, waarbij zij de markt leren verkennen aan de hand van marktonderzoek.
Het ondernemende karakter van de stagiairs laten terugkomen in de stageopdracht zodat zij zich onderscheiden van reguliere bedrijfs- en marketinggerichte stages	Bij het ontwikkelen van de stage heeft de opleiding rekening gehouden met het ondernemende karakter van de studenten. Ten eerste heeft de opleiding de mogelijkheid gegeven aan studenten om stage te lopen binnen hun eigen bedrijf (entrepreneur). Ten tweede kan de intrapreneur een ontwikkelplan maken voor een nieuw op te zetten ontwikkeling of innovatie voor zijn stagebedrijf waarbij ze hun ondernemendheid laten zien. Zo borgt de opleiding het ondernemerschap in beide stromingen.
Maak de onderwijsleeromgeving inspirerender door de leergemeenschap, de digitale leeromgeving en blended learning als concrete didactische vorm	Het onderwijs vindt vanaf het begin plaats in Startup City, een werkplaats voor studerende ondernemers. Dit leidt volgens de opleiding tot een bruisende dynamiek waarbij de studenten ook in contact komen met andere studenten en hierdoor hun concepten verder en beter kunnen testen. Digitale leermiddelen en blended learning gebruikt de opleiding beperkt bij de Ad-studenten, omdat het snel duidelijk werd dat zij 'hands-on' tools nodig hadden en structuur. Digitaal onderwijs staat hier haaks op, wat ook tot uiting kwam gedurende de eerste maanden van COVID. Programma's zoals Exact, Excel en Proof of the Pudding worden geïntegreerd aangeboden, zodat de student hier gestructureerd doorheen kan. Om een koppeling te maken met het werkveld wordt vanaf dit schooljaar (2022-2023) contact gelegd met Innovatiewerkplaatsen (IWP's) voor jaar 2.

Het panel vindt de opvolging van de actiepunten adequaat.

4. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN

4.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

Profilering

De opleiding wordt verzorgd in Groningen en het regionale werkveld kenmerkt zich met verschillende innovatieve startups en incubators. Na afronding van de opleiding blijven de alumni veelal in de regio wonen. De opleiding ziet dat het verzorgingsgebied specifieke kenmerken heeft zoals het ondernemen in familiebedrijven, laaggeletterdheid, armoede, krimp en relatief veel mbo'ers.

De opleiding heeft een eigen profilering gekozen en bewaakt deze profilering consequent. De Groningse kleur waarmee de opleiding zich profileert richt zich op de regio en betekenisvol ondernemerschap. De opleiding heeft als focus dat studenten een bijdrage leveren aan de regionale economie. Tot september 2022 kende de opleiding twee afstudeerrichtingen intrapreneurship en entrepreneurship. Er is gekozen om focus te houden op ondernemers die voor eigen rekening en risico een onderneming leiden en te stoppen met de richting intrapreneurship om onderscheidend genoeg te zijn van de hbo-bachelor Ondernemerschap & Retail Management. Het panel snapt deze overweging en de keuze.

Studenten kunnen in de startfase van hun eigen onderneming zitten, al een bestaande onderneming hebben of pas op termijn als zelfstandig ondernemer zeggenschap krijgen over een (familie)bedrijf. Studenten ondernemen ieder in een eigen context en de opleiding daagt studenten uit om zich te richten op meervoudige waardecreatie. De opleiding verwacht van studenten dat zij niet alleen oog hebben voor de financiële impact, maar ook voor de sociale en ecologische impact. Betekenisvol ondernemerschap past goed bij de strategische uitgangspunten van de Hanzehogeschool zoals Engaged Learning, Energietransitie en circulariteit, duurzaamheid met en voor iedereen en versterking van een leefbaar en duurzaam Noord-Nederland.

Het panel constateert dat de opleiding een goed gefundeerde keuze heeft gemaakt voor de profilering. De keuze sluit volgens het panel goed aan op de regio en de strategische uitgangspunten van de hogeschool.

Inhoud van de beoogde leerresultaten

De opleiding maakt gebruik van de beoogde leerresultaten die zijn ontleend uit het landelijk opleidingsprofiel van de Associate degree-opleiding Ondernemen en de landelijke Body of Knowledge and Skills. Deze landelijke eindtermen verhouden zich tot 'The Entrepreneurship Competence Framework' (afgekort tot EntreComp) van de Europese Unie uit 2016.

Het landelijk competentieprofiel bestaat uit 15 beroepscompetenties ingedeeld naar drie domeinen, namelijk: kansen en ideeën, middelen en aan de slag.

Kansen en ideeën	Middelen	Aan de slag
Mogelijkheden zien	Zelfbewustzijn en zelfeffectiviteit	Initiatief nemen
Creativiteit	Motivatie en doorzettingsvermogen	Planning en management
Visie	Middelen mobiliseren	Omgaan met onzekerheid, dubbelzinnigheid en risico
Ideeën waarderen	Financiële en economische geletterdheid	Werken met anderen
Ethisch en duurzaam denken	Anderen mobiliseren	Leren door ervaring

Om het niveau van de Associate degree te borgen op EQF-niveau 5 zijn de eindkwalificaties van het EntreComp Framework in relatie gebracht tot de beschrijving van het Ad-niveau van het Landelijk Platform Associate degree van de Vereniging Hogescholen. Hiermee volgt de opleiding de eindkwalificaties volgens het landelijk opleidingsprofiel. Bij de Hanzehogeschool volgt de opleiding het ZelCom-model waarin het functioneren in de beroepspraktijk en de opleidingspraktijk wordt beschreven. Uitgangspunt daarbij is hoe complexer de werkzaamheden die iemand kan uitvoeren en hoe zelfstandiger hij dat kan doen, hoe hoger zijn competentieniveau.

Het panel constateert dat de inhoud van de beoogde leerresultaten aansluit bij het landelijk competentieprofiel van de Ad Ondernemen.

Visie op onderzoek

Onderzoek heeft volgens de opleiding te maken met 'een nieuwsgierige houding' en moet aansluiten bij de directe praktijk van de student. Daarom heeft de opleiding een focus op het ontwikkelen van een onderzoekende houding en werkt de student vooral aan beroepsproducten.

De opleiding schrijft een onderzoekscyclus voor als methodiek bij het doen van onderzoek. Deze cyclus past de student concreet toe middels de Lean Startup Methode en Design Thinking. De cyclus heeft vijf fasen, namelijk Probleem, Diagnose, Plan, Ingreep (beslissing/oplossing) en Evaluatie. De opleiding beoogt dat de studenten de onderzoekende houding kunnen inzetten als onderdeel van hun 'gereedschapskist'. Het panel ziet dat de opleiding veel nadruk legt op het conceptueel ontwikkelen en het ontwikkelen van een nieuwsgierige houding bij de studenten. De onderzoekscomponent is volgens het panel passend bij de opleiding.

De Hanzehogeschool ontwikkelt zich steeds meer van een onderwijsinstelling naar een kennisinstelling. Daardoor zijn er meerdere lectoraten en een Centre of Expertise gelieerd aan de opleiding. Het Lectoraat Marketing en Ondernemen houdt zich bezig met praktijkgericht onderzoek bij marketingvraagstukken. Het Lectoraat Ondernemen in Verandering is een dubbel-lectorat tussen de Hanzehogeschool en het mbo, het Alfacollege, met als doelstelling het versterken van de vitaliteit van ondernemerschap in het Noorden. Het lectoraat Duurzaam financieren en Ondernemen houdt zich bezig met onderzoek naar een duurzame variant van het economische systeem om bij te dragen aan de kennisontwikkeling van duurzaam financieel management. Er is een intensieve samenwerking met het Marian van Os Centre of Expertise Ondernemen. Binnen het Centre of Expertise komen praktijkgericht onderzoek, ondernemerschap en ondersteuning voor student-ondernemers samen. Het streven is om hiermee dé kennispartner te zijn voor het mkb in de regio en daarbuiten. Het panel merkt op dat er verschil van verbondenheid zit tussen de verschillende lectoraten met de opleiding. Het panel

vraagt zich daarom af of er niet meer samenwerking mogelijk is met de lectoraten en de opleiding?

Visie op de internationale component

Internationalisering komt aan bod in het EntreComp Framework. De opleiding sluit volledig aan bij deze visie op internationalisering. Het EntreComp Framework schrijft voor dat studenten zich bewust moeten zijn van internationale trends en ontwikkelingen. Ook moeten de studenten onderzoeken hoe aansluiting te vinden is bij (inter-)nationale stakeholders en wat hiervoor nodig is. Als derde element dienen de studenten een interculturele sensitiviteit te ontwikkelen bij het (inter-)nationaal zakendoen, evenals een goede beheersing van de Engelse taal om internationaal te kunnen communiceren. De opleiding richt zich vooral op Engels in commerciële situaties. De ambitie is om meer aandacht te besteden aan intercultureel bewustzijn.

Het panel constateert dat de basis voor de internationale component in de opleiding aanwezig is. Ondertussen is de opleiding nog zoekende naar de juiste verhouding van de internationale component in relatie waartoe ze opleiden. Er is volgens het panel voldoende internationaal karakter aanwezig, zoals bedrijven en organisaties in de omgeving om als opleiding op aan te sluiten. Het panel geeft daarbij het advies om internationalisering ook te koppelen aan de Sustainable Development Goals (SDG's) en aan Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO).

Validering door het werkveld

Tot dit studiejaar was een werkveldadviescommissie (WAC) actief op instituutsniveau. Er is gekozen om vanaf dit studiejaar een eigen WAC te starten specifiek voor de Ad Ondernemen. De WAC komt vier keer per jaar bij elkaar. De WAC-leden worden gestimuleerd om actief input te geven. Iedere bijeenkomst praat de WAC over de beroepspraktijk en de bagage die afgestudeerden hebben om in de praktijk aan de slag te gaan. De WAC-leden worden betrokken bij curriculumaanpassingen, als jurylid bij de beoordeling van ondernemingsplannen en bij het verzorgen van gastcolleges. De WAC-leden ervaren dat zij gehoord worden door de opleiding. Het panel constateert dat de opleiding via de WAC aansluit bij de actuele eisen vanuit het relevante beroepenveld.

Weging en Oordeel: voldoet

Het panel komt tot het oordeel dat de opleiding voldoet aan de eisen die gesteld zijn in standaard 1.

Het panel heeft geconstateerd dat de opleiding gekozen heeft voor een duidelijke profilering gericht op de regio met verschillende start-ups en incubators en relatief veel mbo'ers en betekenisvol ondernemen. Sinds september 2022 is het uitstroomprofiel intrapreneurship in afbouw en leidt de Ad Ondernemen Groningen alleen nog op tot het profiel van de zelfstandige ondernemer (entrepreneurship). De opleiding heeft in navolging van het landelijk overleg de focus gelegd op zelfstandig ondernemerschap. Dit heeft zij ook gedaan om onderscheidend genoeg te zijn van de hbo-bachelor Ondernemerschap & Retailmanagement. Het panel constateert dat de opleiding een gefundeerde keuze heeft gemaakt voor de profilering. Deze keuze sluit volgens het panel goed aan op de regio en de strategische uitgangspunten van de hogeschool.

De opleiding maakt gebruik van de beoogde leerresultaten die zijn ontleend uit het landelijk opleidingsprofiel van de Associate degree-opleiding Ondernemen en de landelijke Body of Knowledge and Skills. Deze landelijke eindtermen verhouden zich tot het internationale 'Entrepreneurship Competence Framework' (afgekort tot EntreComp). De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het Associate degree niveau.

De visie op onderzoek is gericht op het ontwikkelen van een nieuwsgierige en onderzoekende houding. De opleiding legt veel nadruk op het conceptueel ontwikkelen en schrijft daarbij een onderzoekscyclus voor als methodiek bij het doen van onderzoek. Deze cyclus past de student

concreet toe middels de Lean Startup Methode en Design Thinking. Er zijn drie lectoraten en een Centre of Expertise gelieerd aan de opleiding.

Internationalisering is genoemd in het EntreComp Framework. De opleiding sluit volledig aan bij deze visie op internationalisering. Het panel constateert dat de basis voor de internationale component in de opleiding aanwezig is. Ondertussen is de opleiding nog zoekende naar de juiste verhouding van de internationale component in relatie tot waartoe ze opleidt.

De opleiding heeft een eigen Werkveldadviescommissie (WAC) die vier keer per jaar bij elkaar komt om de opleiding te voeden met input vanuit de beroepspraktijk en hen te informeren over de actuele bagage die afgestudeerden moeten hebben om in de praktijk aan de slag te kunnen. De WAC-leden worden betrokken bij curriculumaanpassingen, als jurylid bij de beoordeling van ondernemingsplannen en voor het verzorgen van gastcolleges. Het panel constateert dat de opleiding via de actieve inzet van de WAC aansluit bij de actuele eisen vanuit het relevante beroepenveld.

4.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*).

Indien het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wordt verzorgd, motiveert de opleiding deze keuze. Dit geldt ook indien de opleiding een anderstalige opleidingsnaam hanteert. Docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin zij doceren. Voorzieningen worden niet beoordeeld, tenzij deze specifiek voor de betreffende opleiding zijn getroffen.

Bevindingen

Programma

Programma opbouw

De Ad Ondernemen is een relatief jonge opleiding. De opleiding wordt aangeboden in voltijd, beslaat twee jaar en heeft een totale studieomvang van 120 ECTS. Per leerjaar zijn er vier blokken van 15 ECTS. Elk lesblok heeft een eigen thematiek. De studenten ontwikkelen zich van samenwerkend ondernemen in jaar 1 naar eigenaarschap over een eigen onderneming in jaar 2.

De opleiding had tot 2022 twee specialisatierichtingen, namelijk intrapreneur en entrepreneur. De opleiding heeft gekozen om zich volledig te richten op zelfstandig ondernemerschap (entrepreneurship) en de andere richting af te bouwen. Hiermee kan de opleiding zich ook beter positioneren ten opzichte van de bacheloropleiding Ondernemerschap & Retail Management.

De opleiding wil een leeromgeving creëren waarbij de studenten en ondernemers elkaar ontmoeten en inspireren. Om dat te stimuleren werken de studenten twee lesdagen per week in Startup City, één dag op school en daarnaast zijn er twee thuiswerkdagen. Bij Startup City werken de studenten aan het opbouwen van een eigen onderneming of het uitbouwen van een bestaande onderneming en ontwikkelen zij fundamentele normen en waarden als basis voor hun onderneming en hun ondernemerschap.

Programma inhoud

De opleiding is bezig met de herziening van het curriculum. Op het moment van schrijven is het eerste jaar geïmplementeerd en is de opleiding bezig met de ontwikkeling van het tweede jaar. In het nieuwe curriculum komt de focus volledig te liggen op entrepreneurship. Het panel ziet dat de opleiding voortvarend de herziening uitvoert. Het panel gunt de opleiding en de studenten een leergemeenschap die nog meer lef, moed en ondernemerschap toont. Volgens het panel kan dit bereikt worden door ruimte te pakken in de ontwikkelfase die momenteel wordt doorlopen en het creëren van voldoende experimenteeruimte in de ontwikkelfase. Het uittesten van het curriculum kan helpen bij de ontwikkeling van het curriculum. Deze manier van ontwikkelen past volgens het panel ook goed bij het soort opleiding.

De nieuwe opleiding heeft vier doorlopende leerlijnen die door het gehele programma heen lopen. De leerlijnen zijn gericht op kennis, vaardigheden en ondernemende identiteit. Daarnaast is er de (overstijgende) leerlijn ondernemerschap waar alle leerlijnen in samenkomen.

Het panel heeft het oude curriculum gezien en geconstateerd dat daar alle noodzakelijke elementen in zaten. Het nieuwe curriculum dat is geïmplementeerd in het eerste jaar bestaat uit vier blokken. De studenten beginnen met conceptontwikkeling (blok 1), ondernemersplan (blok 2), uitvoeren ondernemingsplan (blok 3) en verantwoorden (blok 4). De blokken van het eerste jaar sluiten volgens het panel goed aan bij de leerresultaten en de behoefte van studenten. Ook

ziet het panel duidelijk de leerlijnen terugkomen in het programma. Zo krijgt de student in het eerste leerjaar als onderdeel van de leerlijn kennis drie vakken zoals 'Betekenisvolle marketing en economie' in blok 1, 'Boekhouden, organiseren en recht' in blok 2 en 'Digitaal business' in blok 3. Deze vakken zijn bedoeld om kennis te vergaren op deze themagebieden in de marketing, economie, organisatiekunde, recht en digital business.

Programma herziening eerste jaar in schematische weergave:

Studiejaar 1 – Blok 1		
Blok 1: Ontdekken		
Onderdeel	Beroepsproduct	EC
Conceptontwikkeling	Magazine en presentatie	5
Betekenisvolle marketing en economie	Portfolio en Toets (onderwijsproduct)	5
Gesprekstechnieken en presenteren	Netwerkgesprek en presentatie	5
Engels (formatief)	Groepsgesprek	
Ondernemende identiteit (formatief)	Portfolio	
Totaal		15

Studiejaar 1 – Blok 2		
Blok 2: Creëren		
Onderdeel	Beroepsproduct	EC
Ondernemingsplan	Ondernemingsplan	5
Organiseren, boekhouden en recht	Toets (onderwijsproduct) en jaarrekening vanuit casus	5
Commerciële activiteiten	Bellijst, bescrypt, sellogram, verkoopgesprek	5
Engels (formatief)	Managementsamenvatting bij ondernemingsplan	
Ondernemende identiteit (formatief)	Portfolio	
Totaal		15

Studiejaar 1 – blok 3		
Blok 3: Lanceren		
Onderdeel	Beroepsproduct	EC
Ondernemingsplan in uitvoer	'Jaarverslag'	5
Digital Business	Persona's, marketingfunnel	5
Content schrijven	Websiteteksten, blogs, artikelbeschrijvingen	5
Engels (formatief)	Communicatiecampagne voor social media	
Ondernemende identiteit (formatief)	Portfolio	
Totaal		15

Studiejaar 1 – blok 4		
Blok 4: Doorontwikkelen		
Onderdeel	Beroepsproduct	EC
Verantwoorden en toekomstperspectief	Infographic	5
Engels	Pecha Kucha-portfolio	5
Ondernemende Identiteit	Portfolio	5
Impactchallenge	Project (zoals een velling)	
Totaal		15

In het tweede leerjaar volgen de studenten het eerste semester onderwijs en het tweede semester wordt ingevuld door het afstuderen. Het schooljaar 2022 – 2023 is het laatste jaar dat studenten het 'oude' curriculum volgen. Het programma heeft als uitgangspunt het eigen bedrijf (entrepreneurship) of een mkb-context/multi-channel Retailcontext (intrapreneurship). De studenten ronden de opleiding af met beroepsproducten en aansluitend een Criteriumgericht Interview (CGI), een gestructureerd gesprek waarin de student aantoont over de opgestelde opleidingscompetenties te beschikken.

Het panel ziet dat alle noodzakelijke onderdelen zijn opgenomen in het programma om de studenten een goede basis te geven als startend ondernemer. De opleiding ziet dat de focus op regionale thematiek duidelijk terugkomt in de verschillende onderdelen van het programma. Het panel ziet mogelijkheden om het profileringsthema betekenisvol ondernemerschap nog nadrukkelijker aan te bod te laten komen. Het panel constateert op basis van de gesprekken met de studenten dat dit thema leeft bij de studenten maar dat dit nu vooral bestaat uit zenden vanuit de docenten. De studenten geven zelf aan dat dit onderwerp aantrekkelijker en meer inspirerend gebracht kan worden. Het panel doet de aanbeveling om te zoeken naar een juiste vorm om dit onder de aandacht te brengen. Daarbij kan volgens het panel gedacht worden aan wat MVO de ondernemer juist oplevert aan kansen. De opleiding kan betekenisvol ondernemen daarmee in bredere context invullen door dit explicieter te koppelen aan duurzaamheid en sociaal verantwoord ondernemen en ook zodanig terug te laten komen in het programma.

Koppeling leerresultaten – programma

De student dient aan het einde van het tweede jaar aan te tonen te beschikken over de vooropgestelde competenties. De student toont dit aan met gebruik van gedragsindicatoren. Een voorbeeld is dat bij opleidingscompetentie 3.5 'De student leert door ervaring' de gedragsindicator is: 'De student geeft voorbeelden van mislukkingen die toch waarde hebben gecreëerd.' Een andere gedragsindicator bij deze competentie is: 'De student heeft voorbeelden die aantonen dat zijn vermogen en competenties dankzij zijn ervaring zijn verbeterd.' De student beschrijft deze gedragsindicator vervolgens in beroepsproducten om dit aan te tonen. Bij deze competentie past de generieke competentie 'Lerend Vermogen' uit het landelijk Ad-profiel. Deze generieke competentie is als volgt vormgegeven: 'zich blijvend kunnen aanpassen aan de veranderende rol in de omgeving door leervragen te delen.'. Het panel constateert dat de leerresultaten op een duidelijke manier gekoppeld zijn aan onderdelen van het programma. Uit de aangeleverde overzichten blijkt dat alle leerresultaten terugkomen bij de verschillende programmaonderdelen.

Didactisch concept

De opleiding leidt op tot zelfstandig ondernemer. Om dit te bewerkstelligen bestaat het didactisch concept van de opleiding uit drie pijlers, namelijk: onderwijs, ondernemerschap en onderzoek. Onderwijs behelst dat de studenten werken aan praktische opdrachten waarbij de studenten vanaf de eerste dag met het eigen bedrijfsconcept aan de slag gaan. De studenten volgen onderwijs in colleges. Gedurende de opleiding bouwt de complexiteit zich binnen de leerlijnen op en vraagt dit om meer diepgang van een praktijkvraagstuk. Tegelijk is er een afnemende begeleiding. In het eerste leerjaar komen de competenties op basisniveau aan bod. In het tweede jaar worden de competenties in de vorm van leeruitkomsten op gevorderd niveau getoetst. De ambitie van de opleiding is om het onderwijs meer flexibel in te richten. Het panel onderschrijft deze ambitie.

Bij ondernemerschap legt de student de relatie met het werkveld, door ondernemers te betrekken in het onderwijs door bijvoorbeeld gastcolleges. De studenten hebben richting het panel aangegeven de gastcolleges erg te waarderen. De studenten worden geïnspireerd door het delen van praktijkervaringen. De opleiding staat ook open voor docentstages zodat de docenten zelf ook hun eigen ervaringen kunnen verrijken. Het panel moedigt het team aan om deze ruimte te pakken. Onderzoek draait om het uitvoeren van oplossingsgericht onderzoek eventueel in samenwerking met lectoraten of het Centre of Expertise.

Samen vormen deze drie pijlers, onderwijs, ondernemerschap en onderzoek een professionele leeromgeving waarbij met studenten en docenten aan oplossingen wordt gewerkt voor praktijkvraagstukken van de ondernemer. Binnen deze leeromgeving is een cultuur gericht op het geven van feedback waarmee de studenten leren te reflecteren en zelf de regie op de eigen ontwikkeling leren te nemen. De opleiding gebruikt hierbij de Critical Friend-methode. De docenten zijn getraind in deze methodiek. Het gebruikte didactisch concept is volgens het panel passend bij de opleiding.

Onderzoekscomponent

De studenten wordt tijdens de opleiding een nieuwsgierig-onderzoekende houding bijgebracht. Tijdens de opleiding dienen de studenten verschillende beroepsproducten op te leveren. Om tot deze beroepsproducten te komen dienen de studenten gebruik te maken van hun onderzoekend vermogen.

In het nieuwe curriculum bestaat het afstuderen uit een afstudeeropdracht in de vorm van een ondernemingsplan, een glossy waarin de ondernemer zichzelf en de onderneming presenteert en een marketingcommunicatieplan met communicatie-uitwerkingen als beroepsproducten. Deze beroepsproducten dient de student met een onderzoekende houding methodisch te maken en de studenten moeten in staat zijn op een methodische wijze een product of dienst te vernieuwen en verbeteren. Met de invoering van het nieuwe curriculum worden onderzoeksvaardigheden en rapportagevaardigheden als doelen/modules op zich niet meer in het eerste jaar aangeboden. Het panel ziet voldoende verwerking van de onderzoeks- en rapportagevaardigheden in de andere vakken en acht die verweving juist goed.

Het panel constateert dat de nieuwsgierig-onderzoekende houding op meerdere momenten terugkomt bij de verschillende beroepsproducten. Aan het einde toetst de opleiding de onderzoekende houding tijdens het afstuderen.

De opleiding heeft ook verbindingen met de Werkplaats Online Ondernemen (WOO), een digitale werkplaats op initiatief van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. In de WOO wordt samengewerkt door onderwijs en bedrijfsleven op het brede terrein van digitale innovatie. Het doel van de WOO is om de komende jaren vanuit het onderwijs en met ondersteuning door online experts in totaal duizend noordelijke mkb-bedrijven te helpen met hun ontwikkeling op online marketing. Daartoe worden studenten van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG), het Noorderpoort (mbo-instelling) en de Hanzehogeschool Groningen gekoppeld aan mkb in de noordelijke regio.

Internationale component

Tijdens de opleiding is er aandacht voor de ontwikkeling van internationale competenties van de studenten. Zo dienen de studenten de Engelse taal te beheersen om te kunnen communiceren in een zakelijke internationale omgeving. De studenten dienen zowel mondeling als schriftelijk te kunnen communiceren. Tijdens het eerste jaar dienen de studenten een groepsgesprek te voeren in het Engels, een managementsamenvatting van hun ondernemingsplan in het Engels te schrijven en een communicatiecampagne voor social media te maken. Bij de ondernemende identiteit wordt de student bewust gemaakt van zichzelf en de eigen ondernemende identiteit zodat deze zich bewust is van de eigen valkuilen van zijn eigen attitude bij een internationale omgeving. Het panel constateert dat de internationale component passend is vormgegeven voor het soort opleiding.

Studiebegeleiding

De opleiding verwacht dat de studenten zelfstandig, zelfregulerend, zelfverantwoordelijk en ondernemend zijn. Om dit te bereiken krijgen de studenten tijdens de opleiding studiecoaching aangeboden door een studiecoach. Studiecoaching is onderdeel van het vak Ondernemende identiteit dat wekelijks wordt aangeboden. De studiecoaching bestaat uit individuele gesprekken over de ontwikkelingen van de student zoals studievaardigheden, studievoortgang en

studieroute. Tijdens de individuele gesprekken met de coach gaat de student op zoek naar de eigen talenten, kwaliteiten en valkuilen en daarnaast stimuleert de coach zelfsturing en het zelfoplossend vermogen. De rol van de studiecoach is om de student te begeleiden tot de student als professional de arbeidsmarkt betreedt. Het panel is van oordeel dat de studiebegeleiding de studenten tijdens de opleiding voldoende ondersteunt. De studiecoaching is opgezet vanuit de 'kritische vriend-methodiek'. De studenten houden de hele opleiding dezelfde studiecoach om zodoende ook een persoonlijke en/of vertrouwensband op te bouwen. Daarnaast heeft de studiecoach een advies- en doorverwijsfunctie als het gaat om (psychologische) problemen of uitdagingen die de student ervaart. Alle docenten zijn getraind in hun coachingsvaardigheden om studenten goed te kunnen begeleiden.

Volgens het panel is de studiebegeleiding adequaat vormgegeven en biedt deze goede ondersteuning aan de studenten om de studie met succes te kunnen doorlopen.

Docenten

Het kernteam van de opleiding bestaat uit elf docenten. Het docententeam is sinds de zomer 2022 op zichzelf komen te staan met een eigen afstudeercoördinator en eigen teamleider. Voorheen was het een gedeeld team met de bacheloropleiding. Daardoor is het team nog deels zoekende en in ontwikkeling. Vanuit het instituutsbestuur is afgelopen periode geïnvesteerd in teamprofessionalisering door in te zetten op teamcoaching om te werken vanuit taken, rollen en bevoegdheden.

De docenten zijn bekwaam in het verzorgen van het onderwijs. De docenten met een vaste aanstelling hebben de Basis Didactische Bekwaamheid (BDB) en Basiskwalificatie Examinering (BKE), of zijn bezig deze te behalen. Van het docententeam beschikken zeven docenten over een mastergraad en zijn er twee bezig met het behalen van de master. Van de docenten zijn er drie docenten met een eigen onderneming.

Het panel constateert dat alle docenten erg betrokken zijn bij de opleiding en zich eigenaar voelen van de opleiding. Het docententeam heeft bijvoorbeeld de uitrol gedaan van het nieuwe curriculum in het eerste jaar en is nu bezig met de ontwikkeling van het nieuwe curriculum van het tweede jaar. De docenten zijn volgens het panel zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende toegerust om het onderwijs te verzorgen. Het opleidingsmanagement heeft volgens het panel een goede stap gezet om rond de opleiding een zelfstandig eigen team van docenten te organiseren. Het panel merkt dat het team nog wel deels zoekende is en in ontwikkeling is maar dat er ook voldoende ondersteuning wordt geboden door bijvoorbeeld teamcoaching.

Voorzieningen

De studenten kunnen gebruik maken van alle standaard voorzieningen van de Hanzehogeschool. Specifiek voor deze opleiding maken de studenten veel gebruik van Start-up City. Op deze communityplaats verzorgt de opleiding de colleges en kunnen de studenten hun eigen onderneming opbouwen en uitbouwen in het ondernemers-ecosysteem dat de hogeschool heeft ingericht. Bij Start-up City komen de studenten in contact met andere studenten bijvoorbeeld uit de interdisciplinaire Davinci-minor. Daarnaast worden de studenten daar geconfronteerd met het praktijkgericht onderzoek vanuit het Centre of Expertise Ondernemen. Het panel vindt de faciliteiten bij Start-up City van toegevoegde waarde voor de opleiding. Het panel ziet mogelijkheden om ook verbindingen te leggen met andere start-up incubators.

Weging en Oordeel: voldoet

Op basis van de bevindingen komt het panel tot het oordeel dat opleiding voldoet aan de eisen die gesteld zijn in standaard 2. De Ad Ondernemen is een relatief jonge voltijdse opleiding verzorgd in Groningen. De opleiding herzielt momenteel het curriculum. Op het moment van schrijven is het eerste jaar geïmplementeerd en is de opleiding bezig met de ontwikkeling van het tweede jaar. Het panel heeft het oude curriculum gezien en geconstateerd dat daar alle

noodzakelijke elementen in zaten. In het nieuwe curriculum komt de focus volledig te liggen op entrepreneurship. Het panel ziet dat de opleiding voortvarend de herziening uitvoert. Het nieuwe curriculum heeft vier doorlopende leerlijnen die door het gehele programma heen lopen. Het panel ziet dat alle noodzakelijke onderdelen zijn opgenomen in het programma om de studenten een goede basis te geven als startend ondernemer. De opleiding ziet dat de opleidingsprofilering van de focus op regionale thematiek duidelijk terugkomt in de verschillende onderdelen van het programma.

De studenten wordt tijdens de opleiding een nieuwsgierig-onderzoekende houding bijgebracht. Tijdens de opleiding dienen de studenten verschillende beroepsproducten op te leveren. Het panel constateert dat de nieuwsgierig-onderzoekende houding op meerdere momenten terugkomt bij de verschillende beroepsproducten. Aan het einde toetst de opleiding de onderzoekende houding tijdens het afstuderen.

Tijdens de opleiding is er aandacht voor de ontwikkeling van internationale competenties van de studenten. Het panel constateert dat de internationale component passend is vormgegeven.

De opleiding beschikt over een feedbackcultuur. Studenten leren om te reflecteren en om zelf de regie te nemen over hun eigen ontwikkeling. De opleiding gebruikt hierbij de Critical Friend-methode. De docenten zijn getraind in deze methodiek. Het gebruikte didactisch concept is passend bij de opleiding. De docenten zijn volgens het panel zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende toegerust om het onderwijs te verzorgen.

De studenten kunnen gebruik maken van alle standaard voorzieningen van de Hanzehogeschool. Studenten van de Ad Ondernemen maken veel gebruik van Start-up City en de opleiding heeft connecties met het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap. Het panel vindt de faciliteiten bij Start-up City van toegevoegde waarde voor de opleiding. Het panel ziet mogelijkheden om ook verbindingen te leggen met andere start-up incubators.

4.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

Inrichting toetsstelsel

Op instituutsniveau is een toetsbeleid vormgegeven. Dit toetsbeleid geeft de kaders aan betreffende toetsing van de opleiding. De visie op toetsing bestaat uit vier uitgangspunten, namelijk (1) in het toetsen en beoordelen staat de professe centraal, (2) het toetsen en beoordelen bevordert leren, (3) adequaat toetsen en beoordelen vereist een professionele beoordelingscultuur en (4) adequaat toetsen en beoordelen is goed te organiseren. In het toetsbeleid zijn ook de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van alle betrokkenen in het toetsproces op een heldere wijze beschreven.

In de opleiding worden de meeste studieonderdelen summatief getoetst. De opleiding gebruikt formatieve toetsing als ondersteuning van het leerproces van de studenten. In het eerste jaar worden de vakken Ondernemende Identiteit en Engels in de eerste drie blokken formatief getoetst. In het vierde blok van het eerste jaar worden beide vakken summatief beoordeeld.

Er zijn verschillende toetsvormen die de opleiding gebruikt. Naast beroepsproducten maakt de opleiding gebruik van kennistoetsen, opdrachten en/of vaardigheidstoetsen om kennis en vaardigheden te toetsen. Vanaf jaar 2 worden de ondernemersvaardigheden in de natuurlijke werkomgeving van de student getoetst. Hiervoor maakt de opleiding gebruik van toetsvormen als beroepsproducten, casustoetsen, video-opnamen ter illustratie van vaardigheden, verslag van praktijkopdracht, portfolio, reflectieverslagen en portfoliogesprek.

De opleiding heeft een toetsplan vormgegeven op basis van de afspraken die zijn vastgelegd in het toetsbeleid. In dit toetsplan staat de inrichting van de toetsing van de opleiding beschreven. Vervolgens gaan de docenten per toets een toetsmatrijs opstellen aan de hand van de leeruitkomsten. De toetsmatrijs is bij elk vak opgenomen in de studiehandleiding zodat de student weet waarop hij/zij getoetst gaat worden. Op basis van de toetsmatrijs maakt de docent een antwoordmodel en/of beoordelingsmodel. Een collega-docent controleert de toets vervolgens. Het panel stelt vast dat de opleiding op een duidelijke wijze het vierogenprincipe toepast bij de constructie van de toets. Bij het beoordelen van de toets kalibreren de docenten om interpretatieverschillen te overbruggen en daarmee de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te vergroten. Na afronding van de toets heeft de student het recht op inzage van de toets. Door de inzage is de toets ondersteunend aan het leerproces van de student. De docent evalueert na afname de toets. Deze uitkomsten gebruikt de docent vervolgens voor het verbeteren van de toets.

Het panel constateert dat de opleiding is aangesloten op het hogeschoolbrede kwaliteitszorgsysteem. Het toetsbeleid en het daaruit voortkomende toetsplan geven de opleiding voldoende sturing rond het vormgeven van de toetsing. De opleiding maakt gebruik van verschillende vormen van toetsing. Het panel ziet de inspanningen van de opleiding om de toetsing zo transparant mogelijk te maken en dat toetsing daarmee ondersteunend is aan het leerproces van de studenten.

Borging kwaliteit toetsing

Aan de opleiding is een examencommissie verbonden. In september 2021 is de samenstelling van de gehele examencommissie herzien en gefuseerd tot één examencommissie binnen het instituut. Vanuit iedere opleiding binnen het instituut is een vertegenwoordiging van docenten

lid van de examencommissie en daarnaast is er een extern lid benoemd. De examencommissie stelt ieder jaar de Onderwijs- en Examenregeling (OER) vast. Daarnaast geeft de examencommissie goedkeuring aan de handleidingen die te maken hebben met de toetsing van het eindniveau.

De examencommissie wijst de examinatoren aan, verleent vrijstellingen aan studenten en behandelt klachten van studenten. Soms adviseert de toetscommissie bij een ingediende klacht. Eind 2021 heeft de examencommissie de procedure en aanwijzingscriteria van examinatoren vastgelegd. Examinatoren dienen te beschikken over een master en moeten de BKE/BDB hebben behaald. Het panel stelt vast dat de examencommissie haar wettelijke taken op een gedegen manier uitvoert.

De examencommissie heeft een deel van haar taken gedelegeerd aan de toetscommissie. De toetscommissie heeft drie taken, namelijk (1) het uitvoeren van de jaarlijks door de examencommissie verleende opdracht voor borging en verhoging van de toetskwaliteit, (2) het screenen van toetsen aan de hand van een checklist en (3) het gevraagd en ongevraagd adviseren van de dean, de teamleider, de examencommissie, de hogeschooldocent en examinatoren op gebied van toetsingsvraagstukken. Het screenen van toetsen kan zowel op verzoek of aanwijzing van een docent, de examen- of curriculumcommissie als op eigen initiatief als bijvoorbeeld lage scoringspercentages daar aanleiding voor geven. De voorzitter van de examencommissie schuift aan bij de overleggen van de toetscommissie. Bevindingen worden aan de betrokkenen teruggekoppeld en eens per jaar rapporteert de toetscommissie de bevindingen aan het managementteam.

De leden van zowel de examen- als toetscommissie onderhouden de expertise door het volgen van trainingen op gebied van wettelijke basis, kerntaken en bevoegdheden van examencommissies. Bij de examencommissie heeft één lid de SKE behaald en bij de toetscommissie zijn twee leden in het bezit van dat certificaat. Bij de toetscommissie zijn op het moment van schrijven nog twee leden bezig het SKE-certificaat te behalen.

Het panel constateert dat de examencommissie en toetscommissie goed in hun rol zitten en daarmee actief bijdragen aan het borgen van de toetskwaliteit. De uitgevoerde acties zijn waarneembaar.

Kwaliteit van de toetsen

Het auditpanel heeft tijdens het locatiebezoek meerdere beoordeelde toetsen en projecten ingezien en oordeelt dat de kwaliteit hiervan van voldoende niveau is. De feedback bij de toetsen en de opdrachten ondersteunt het leerproces van de studenten. Voor de studenten is helder waarop zij getoetst worden en het panel heeft geconstateerd dat alle belangrijke informatie over de toetsing is opgenomen in de handleidingen. Ook dit ondersteunt volgens het panel het leerproces van de studenten.

Afstudeerproces

Om de opleiding af te ronden dienen de studenten het afstudeerprogramma van 30EC te doorlopen. De studenten dienen bij het afstuderen aan te tonen dat zij ondernemende en zelfbewuste professionals zijn die startklaar zijn om het werkveld te betreden, met een zichtbare impact op de omgeving.

Met de invoering van het nieuwe curriculum is ook het afstudeerprogramma herzien. Bij het huidige tweede jaar bestaat dit uit een stage met opdrachten in de branche van het eigen bedrijf of voor een opdrachtgever uit het MKB-/ Retailnetwerk (25 EC) en een opdracht omtrent persoonlijke effectiviteit (5 EC). De student legt de afstudeerfase vast in een afstudeerportfolio. De student toont het beheersen van de competenties aan door meerdere authentieke beroepsproducten op te leveren. In het beoordelingsformulier worden beroepsproducten gekoppeld aan de opleidingscompetenties en de gedragsindicatoren. De student presenteert

vervolgens het afstudeerportfolio in een eindgesprek/criterium gericht interview. Tijdens het gesprek reflecteert de student op de stage en de eigen professionaliteit.

In het nieuwe curriculum bestaat het afstuderen uit een afstudeeropdracht met drie beroepsproducten, namelijk: (1) een ondernemingsplan, (2) een glossy waarin de ondernemer zichzelf en de onderneming presenteert en (3) een marketingcommunicatieplan met communicatie-uitwerkingen. Deze beroepsproducten moet de student vervolgens presenteren en verdedigen tijdens het eindgesprek. De student moet alle beroepsproducten met een voldoende afronden. Als een student voor een beroepsproduct een onvoldoende haalt krijgt de student feedback en mag deze het betreffende beroepsproduct voor een tweede kans inleveren.

Gedurende de afstudeerstage komen deze studenten in kleine groepen en onder begeleiding van een docent een dag in de week op school voor peerreview, intervisie en supervisie. Tijdens het afstuderen krijgt de student begeleiding van een docent. Deze docent is tevens de tweede examinerator. Naast de begeleider is er een onafhankelijke eerste examinerator. Hiermee past de opleiding bij de beoordeling het vierogenprincipe toe om de betrouwbaarheid van de beoordeling te borgen.

De examencommissie, Stafbureau Onderwijs en Onderzoek en de dean hebben zelf ook gekeken naar de kwaliteit van de afstudeerportfolio's. Bij de kalibratiesessies is vervolgens gesproken over de inhoudelijke feedback die door de examineratoren op de beoordelingsformulieren is ingevuld. De toetscommissie heeft ook verbeteringen aangedragen die zijn overgenomen door de opleiding. Zo is in het beoordelingsformulier een samenvattend protocol opgenomen evenals een redactioneel tekstvlak om de eindbeoordeling te motiveren en onderbouwen. Het panel heeft gekeken naar de manier van beoordelen. De beoordeling van eindwerken door de examineratoren ligt niet altijd in lijn met de beoordeling die door het panel is uitgevoerd. Het gaat daarbij vooral over definities, bijvoorbeeld over wat nu precies een complexe opdracht is. Het panel vraagt de opleiding dit mee te nemen bij de kalibratiesessies om als team duiding te geven aan deze begrippen.

Naast kalibratie tussen de examineratoren neemt de opleiding ook deel aan een jaarlijkse landelijke kalibratie met de overige opleidingen Ad Ondernemen. Uit de meest recente landelijke kalibratie kwam naar voren dat het afstudeerprogramma van de opleiding een vrij hoog theoretisch gehalte heeft doordat het teveel een afgeleide was van de bacheloropleiding. De opleiding heeft deze feedback meegenomen in het nieuw te vormen afstudeerprogramma.

Het panel ziet met de introductie van het nieuwe afstudeerprogramma een vermindering van het aantal op te leveren producten. De opleiding beoogt innovatieve en ondernemende studenten op te leiden. Het panel vraagt zich in lijn met deze ambitie af of de opleiding de studenten niet meer vrijheid moet geven in het soort beroepsproducten dat zij dienen op te leveren?

Weging en Oordeel: voldoet

Het panel komt tot het oordeel dat de opleiding voldoet aan de eisen die gesteld zijn in standaard 3. Het panel oordeelt dat toetsing op een valide, betrouwbare en voldoende onafhankelijke manier gebeurt. Er is een toetsbeleid vormgegeven op instituutniveau. Het toetsbeleid en daaruit komende toetsplan geven de opleiding voldoende sturing rond het vormgeven van de toetsing. Bij het opstellen van toetsen hanteert de opleiding het vierogenprincipe.

Het panel constateert dat de opleiding gebruik maakt van verschillende toetsvormen waarbij er ook voldoende aandacht is voor formatieve toetsing. Hiermee geeft de opleiding studenten ondersteuning bij het eigen leerproces. De studenten geven aan dat helder is waarop zij getoetst worden. De toetsen die het panel heeft ingezien zijn van voldoende niveau.

Het instituut beschikt over een centrale examencommissie, die goed in haar rol zit. De examencommissie heeft het controleren van de kwaliteit van de toetsen gemandateerd aan de toetscommissie. De kwaliteit van de tentaminering en examinering zijn volgens het panel voldoende gewaarborgd.

Om de opleiding af te ronden dienen de studenten aan te tonen dat zij ondernemende en zelfbewuste professionals zijn die startklaar zijn om het werkveld te betreden, met een zichtbare impact op de omgeving. Met de invoering van het nieuwe curriculum is ook het afstudeerprogramma herzien. In het huidige afstudeerprogramma werkt de student aan verschillende opdrachten en beroepsproducten of loopt de student een stage. De opleiding wil het herziene afstuderen richten op drie beroepsproducten (ondernemersplan 2.0, marketingcommunicatieplan + middelen en een glossy over persoonlijke ontwikkeling van de student). Het panel ziet met de introductie van het nieuwe afstudeerprogramma een vermindering van het aantal op te leveren producten en geeft meer duidelijkheid over definities, bijvoorbeeld over wat nu precies een complexe opdracht is. Dit is wat betreft het panel een goede ontwikkeling. De beoordeling van de huidige eindwerken ligt niet altijd in lijn met de beoordeling volgens het panel. Het panel vraagt dit mee te nemen bij de kalibratiesessies.

4.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Afstudeerniveau

Het panel heeft vijftien eindwerken bestudeerd en beoordeeld in combinatie met de beoordelingsformulieren die de opleiding heeft gebruikt.

Het panel ziet bij de eindwerken veel verschillende soorten en vormen van ondernemingen langskomen. De beoordeelde eindwerken zijn volgens het panel, met uitzondering van één eindwerk, van het niveau dat van een Associate degree verwacht mag worden. De gebruikte ontwerpcyclus komt volgens het panel duidelijk terug in de eindwerken.

Het eindwerk dat het panel als onvoldoende beoordeelt, heeft volgens het panel te weinig diepgang en te weinig complexiteit. Daarnaast heeft de student te weinig rekening gehouden met geldende regelgeving en ethische aspecten. Naar aanleiding van deze afwijkende beoordeling heeft het panel met de opleiding gesproken over dit betreffende eindwerk. Het eindwerk blijft in de ogen van het panel onvoldoende, maar het gesprek heeft wel begrip bij het panel opgeleverd dat de docenten toch tot een voldoende zijn gekomen. Dit begrip zit hem er vooral in dat zich dat de (matige) complexiteit al vroeg in het proces optimistisch is beoordeeld. Het panel stelt vast dat de overige afstudeerwerken laten zien dat de studenten de beoogde leerresultaten op een adequate wijze realiseren.

De gekozen profilering van het betekenisvolle ondernemen kan volgens het panel nog veel nadrukkelijker terugkomen in de eindwerken. Met de overgang naar beroepsproducten zou dit volgens het panel meer tot zijn recht kunnen komen. Op basis van bovenstaande bevindingen stelt het panel vast dat de opleiding de beoogde leerresultaten realiseert. Wel vraagt het panel aandacht om de 'Groningse kleur' nadrukkelijker terug te laten komen in het afstuderen. Het panel ziet hiertoe kansen om in het afstuderen de betekenisvolle ondernemer meer te positioneren.

Functioneren in de praktijk

In het gesprek met vertegenwoordigers van het werkveld bleek dat de leden van de werkveldadviescommissie tevreden zijn over het niveau van de afgestudeerden. Ook de alumni zijn tevreden over de opleiding. De opleiding sloot volledig aan bij hun wensen. Het panel ziet ook tijdens het gesprek met de studenten dat de opleiding hen weet te activeren en motiveren om stappen te zetten in het ondernemerschap. Het panel heeft verschillende mooie ideeën gepresenteerd gekregen van studenten die een eigen onderneming aan het opzetten zijn. Op basis daarvan komt het panel tot de conclusie dat de studenten tijdens de opleiding goed worden voorbereid op het functioneren in de praktijk. De Hanzehogeschool Groningen en de opleiding hebben een ambitie om zich meer te richten op LevenLangOntwikkelen. Een actief alumni beleid waarbij de opleiding een 'community' bouwt zou hier in de ogen van het panel goed op aansluiten. Het panel doet de aanbeveling om te onderzoeken hoe de opleiding een actiever alumni beleid kan voeren. Het panel ziet dat de studenten tijdens de opleiding begeleiding krijgen en eventueel kan deze worden doorgezet na de opleiding. Dit helpt de opleiding en hogeschool weer om zich echt te positioneren als kennispartner voor de regio.

Weging en Oordeel: voldoet

Het panel komt tot het oordeel dat de opleiding voldoet aan de eisen die gesteld zijn in standaard 4. De opleiding realiseert de beoogde leerresultaten. De werkveldadviescommissie is tevreden over het niveau van de afgestudeerden. Ook zijn de alumni tevreden over de opleiding. Het panel ziet bij de eindwerken veel verschillende soorten en vormen van ondernemingen. De beoordeelde eindwerken zijn volgens het panel, met uitzondering van één eindwerk, van het niveau dat van een Associate degree verwacht mag worden. De gekozen profilering van het betekenisvolle ondernemen kan volgens het panel nog veel sterker terugkomen in de eindwerken. Met de overgang naar beroepsproducten zou dit volgens het panel meer tot zijn recht moeten komen.

5. ALGEMEEN EINDOORDEEL

De Ad Ondernemen van de Hanzehogeschool Groningen is een relatief jonge opleiding. Het panel constateert dat de opleiding traditioneel, degelijk en volledig volgens de kaders van het hoger onderwijs is vormgegeven. De basis van de opleiding is in orde en de opleiding is druk bezig met een herziening van het curriculum. De opleiding is ook niet bang om keuzes te maken, gelet op de keuze om een volledige focus te leggen op het zelfstandig ondernemerschap. De opleiding is ook aangesloten en gericht op de regio.

Het panel ziet dat dit soort opleidingen zich juist leent om meer lef en ondernemerschap te tonen. Het panel wil de opleiding dan ook aanmoedigen om de ruimte te durven pakken en te experimenteren. Op het gebouw van Start-up city staat de uitspraak 'think bold'. Het panel is van mening dat de opleiding zelf ook iets meer gewaagder mag zijn.

De grootste uitdaging voor de komende jaren is volgens het panel het verder vormgeven van het begrip 'betekenisvol ondernemerschap'. In plaats van op winstmaximalisatie te focussen met de wettelijke kaders als leidend principe, kan de opleiding zich meer richten op meervoudige waardencreatie. Dit principe vormt het nieuwe fundament van de circulaire economie; waarbij het wettelijk kader niet meer als een noodzakelijk dwangmiddel maar meer als productief hulpmiddel wordt ingezet. Het panel heeft de overtuiging dat met voldoende aandacht en inspanning de opleiding hierin zal slagen.

Op basis van de beslisregels uit het NVAO beoordelingskader 2018 komt het panel tot het eindoordeel 'Positief' voor de Ad Ondernemen van de Hanzehogeschool Groningen.

6. AANBEVELINGEN

Het panel komt tot de volgende aanbevelingen:

- De opleiding heeft als focuspunt betekenisvol ondernemerschap. Het panel heeft geconstateerd dat dit thema leeft bij studenten, maar nu vooral bestaat uit zending. Studenten geven aan dat dit aantrekkelijker en meer inspirerend gebracht kan worden. Het panel doet de aanbeveling om te zoeken naar een juiste vorm om betekenisvol ondernemerschap onder de aandacht te brengen (standaard 2).
- Het panel gunt de opleiding en de studenten een leergemeenschap die nog meer lef, moed en ondernemerschap toont. Volgens het panel kan dit bereikt worden door ruimte te pakken in de ontwikkelfase die momenteel wordt doorlopen en door het creëren van voldoende experimenteerruimte in de ontwikkelfase. Het uittesten van het curriculum kan helpen bij de ontwikkeling van het curriculum. Deze manier van ontwikkelen past volgens het panel ook goed bij het soort opleiding (standaard 2).
- De beoordeling van eindwerken ligt een enkele keer niet in lijn met de beoordeling volgens het panel. Het gaat daarbij vooral over definities, bijvoorbeeld over wat nu precies een complexe opdracht is. Het panel vraagt dit mee te nemen bij de kalibratiesessies om als team duiding te geven aan deze begrippen (standaard 3).
- Het panel doet de aanbeveling om te onderzoeken hoe de opleiding een actiever alumni-beleid kan voeren. Het panel ziet dat de studenten tijdens de opleiding begeleiding krijgen en eventueel kan deze worden doorgezet na de opleiding. Dit helpt de opleiding en hogeschool weer om zich echt te positioneren als kennispartner voor de regio (standaard 4).

BIJLAGE I**Scoretabel**

Scoretabel paneloordelen Hanzehogeschool Groningen Associate degree Ondernemen voltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	Voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	Voldoet
Standaard 3. Toetsing	Voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	Voldoet
Algemeen eindoordeel	Positief

BIJLAGE II**Programma, werkwijze en beslisregels****Auditprogramma Beperkte Opleidingsbeoordeling t.b.v. hbo-associate degree Ondernemen – Hanzehogeschool Groningen – 31 januari 2023**

Tijd	Gesprekspartners¹
08.15-08.30	Ontvangst Opleidingscoördinator Dean
08.30-09.00	Vooroverleg auditpanel
09.00-9.30	Opleidingsmanagement Opleidingscoördinator Dean Lid CvB
9.30-9.45	Pauze / Intern overleg auditpanel
9.45-10.45	Didactische uitgangspunten en curriculum Hogeschooldocent Onderwijs Hogeschooldocent Ondernemende Identiteit/ondernemer Hogeschooldocent Ondernemerschap Docent Coach/ondernemer Kenniskring Critical Friends
10.45-11.00	Pauze/Intern overleg auditpanel
11.00-11.45	Afstuderen op beroepsproducten Afstudeercoördinator Hogeschooldocent Ondernemende Identiteit/ ondernemer Hogeschooldocent Onderwijs Hogeschooldocent Ondernemerschap
11.45-12.45	Lunch auditpanel
12.45-13.30	Bezoek Startup City Coach Coach/ondernemer Coach/ondernemer Docent Coach/ondernemer
13.30-13.45	Pauze/intern overleg auditpanel
13.45-14.30	Examencommissie/toetscommissie/opleidingscommissie Voorzitter examencommissie Lid examencommissie Voorzitter toetscommissie Lid toetscommissie Lid opleidingscommissie
14.30-14.45	Pauze / Intern overleg auditpanel

¹ NB. In verband met de privacywetgeving zijn hier uitsluitend de functies/rollen van gesprekspartners opgenomen. De namen van de gesprekspartners zijn bij de secretaris van het auditpanel bekend

Tijd	Gesprekspartners ¹
14.45-15.15	Studentenoverleg Student jaar 1 Student jaar 1 Student jaar 1 Student jaar 1 Student jaar 2 Student jaar 2 Student jaar 2 Student jaar 2
15.15-15.30	Pauze/Intern overleg panel
15.30-16.00	Alumni / Werkveldvertegenwoordiging Ondernemer, videograaf Bachelor student Ondernemer, hovenier 050 media Bachelor student, ondernemer Ondernemer Ondernemer, marketing manager
16.00-16.15	Intern overleg auditpanel
16.15-16.30	Pending issues
16.30-17.00	Terugkoppeling en afsluiting

Werkwijze

Bij de beoordeling van de betreffende opleiding is uitgegaan van het door de NVAO vastgestelde 'Beoordelingskader accreditiestelsel hoger onderwijs Nederland' van september 2018. Daarin staan de standaarden vermeld waarop het auditpanel zich bij de beperkte opleidingsbeoordeling van een opleiding moet richten en de criteria aan de hand waarvan het auditpanel zijn oordeel over de opleiding moet bepalen.

De secretaris lichtte het auditpanel voorafgaand aan de visitatie uitgebreid voor over het beoordelingskader en de -procedure en over de van hen verwachte attitude voor, tijdens en na de visitatie. Tevens zorgde de secretaris voor een kalibratie van het auditpanel door de interpretatie van de standaarden, de oordelen en de beslisregels door te nemen. Tijdens het audittraject bewaakte de secretaris de correcte procesgang, zag erop toe dat het oordeel van het auditpanel conform het kader tot stand kwam en ondersteunde het proces van de oordeelsvorming.

Op basis van de door opleiding geleverde documentatie heeft het auditpanel zich een beeld kunnen vormen van de primaire en secundaire processen van de betreffende opleiding. Voorafgaand aan het locatiebezoek vond een voorbereidend intern paneloverleg plaats waarin het auditpanel het informatiedossier en de onderliggende documenten besprak. Bovendien zijn de bevindingen van het auditpanel over de eindwerken tijdens het vooroverleg onderling gedeeld.

De visitatie was gericht op een verificatie van de bevindingen uit de documentenanalyse en het verkrijgen van aanvullende informatie over de inhoud van het programma. Dit geschiedde door gesprekken met vertegenwoordigers van de opleiding, studenten en het werkveld, die waren te kenschetsen als 'gesprekken tussen vakgenoten'.

De verificatie door het auditpanel geschiedde door verscheidene malen hetzelfde onderwerp met verschillende geledingen te bespreken en aan de hand van additionele documentatie en - daar waar het de huisvesting en de materiële voorzieningen betreft- ook door eigen waarneming.

Na overleg met de betreffende opleiding heeft het auditpanel met in achtneming van de daartoe strekkende regels van de NVAO en op basis van zijn documentanalyse en de daaruit voortvloeiende specifieke aandachtspunten de keuze van de gesprekspartners vastgesteld.

Het auditpanel bood studenten, docenten en andere betrokkenen bij de opleiding die niet waren opgenomen in het programma van het locatiebezoek, de gelegenheid om zaken onder de aandacht te brengen die zij van belang achten voor de beoordeling. Het auditpanel heeft geconstateerd, dat de betreffende opleiding de mogelijkheid daartoe tijdig en op correcte wijze bij hen onder de aandacht heeft gebracht en hen heeft geïnformeerd over hoe zij contact konden opnemen met de secretaris van het auditpanel. Het auditteam heeft geen reacties ontvangen.

Afstemming deelpanels binnen het cluster

De visitatie binnen dit cluster is uitgevoerd door de visitatiebureaus Hobéon en NQA waarbij Hobéon één hogeschool en NQA één hogeschool heeft beoordeeld. Gedurende het traject hebben de voorzitters van de betrokken kernpanels met elkaar afgestemd over de opzet en de focuspunten van de audits.

Afstemming tussen alle deelpanels heeft allereerst plaatsgevonden door de instructie die de panelleden krijgen met betrekking tot het beoordelingskader. De tussen Hobéon en NQA gekalibreerde criteria voor de beoordeling maken onderdeel uit van deze instructie. Daaraan voorafgaand is de afstemming geborgd door overlap in de bezetting tussen alle deelpanels. Daarnaast is, rekening houdend met het feit dat elke opleidingsbeoordeling een individuele beoordeling betreft, vanuit de overlap in de bezetting, waar relevant voortschrijdend gereflecteerd op vorige bezoeken binnen deze visitatiegroep. Verder wordt de afstemming tussen de auditpanels geborgd door de ondersteuning van zo veel mogelijk dezelfde secretaris vanuit zowel Hobéon als NQA en door de inzet van getrainde voorzitters.

Het oordeel van het auditpanel vastgelegd in een conceptrapport werd aan de opleiding voorgelegd voor een toets op eventuele feitelijke onjuistheden.

Beslisregels

Volgens de NVAO-Beslisregels Accreditatie kan een standaard 'voldoet', 'voldoet ten dele' of 'voldoet niet' scoren. Hobéon heeft de beslisregels toegepast, zoals deze zijn opgesomd in het 'Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland, September 2018'. Wanneer er sprake is van verschillende varianten van een opleiding (bijvoorbeeld: voltijd, deeltijd en duaal), dan moet uit de beoordeling blijken dat voor elke variant de kwaliteit is gewaarborgd op grond van de standaarden uit het betreffende beoordelingskader om te komen tot een positief eindoordeel over de opleiding. Het eindoordeel over de opleiding luidt: 'positief', 'positief onder voorwaarden' of 'negatief'.

Indien een opleiding onder één CROHO-registratie wordt aangeboden op meerdere locaties, kan de opleiding alleen voor accreditatie in aanmerking komen als uit de beoordeling blijkt dat elke locatie voldoet aan de in het betreffende beoordelingskader genoemde kwaliteitsstandaarden.

Beperkte opleidingsbeoordeling

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval positief indien alle standaarden 'voldoet' scoren.

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval positief onder voorwaarden indien Standaard 1 voldoet en maximaal twee standaarden een 'voldoet ten dele' scoren, waarbij het auditpanel het opleggen van voorwaarden adviseert.

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval negatief indien:

- een of meer standaarden 'voldoet niet' scoren
- standaard 1 'voldoet ten dele' scoort

- een of twee standaarden 'voldoet ten dele' scoren, waarbij het auditpanel niet adviseert om voorwaarden op te leggen;
- drie of meer standaarden 'voldoet ten dele' scoren.

BIJLAGE III

Lijst geraadpleegde documenten

- Zelfevaluatierapport Ad Ondernemen
- Domeinspecifiek referentiekader en de leerresultaten van de opleiding
- Schematisch programmaoverzicht.
- Inhoudsbeschrijving (op hoofdlijnen) van de programmaonderdelen, met vermelding van
 - leerresultaten, leerdoelen, werkvormen, wijze van toetsen, literatuur, betrokken docenten en studiepunten.
- Onderwijs- en examenregeling – OER Ad Ondernemen.
- Overzicht van het ingezette personeel
 - naam, functie, omvang aanstelling, graad en deskundigheid
- Overzichtslijst van alle recente eindwerken
- Jaarverslag examencommissie en verslagen opleidingscommissie
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Het panel heeft van vijftien studenten de eindwerken bestudeerd.

Om redenen van privacy zijn de namen van afgestudeerden en hun studentnummers van wie het panel de eindwerken heeft bekeken niet opgenomen in deze rapportage. Namen van de afgestudeerde studenten, hun studentnummer evenals de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditpanel.

BIJLAGE IV Panelsamenstelling

Op 29 augustus 2022 heeft de NVAO goedkeuring gegeven aan de samenstelling van het auditpanel t.b.v. de beoordeling van de opleiding Ad Ondernemen van Hanzehogeschool Groningen, onder het nummer PA-1257. Deze opleiding behoort tot onderstaande visitatiegroep.

Naam visitatiegroep:	HBO Ondernemen groep 2
----------------------	------------------------

De secretaris van het auditpanel beschikt over nadere informatie over de samenstelling en expertise van de panelleden die in bovengenoemde visitatiegroep zijn ingezet.

In onderstaande tabel volgen korte functiebeschrijvingen van de panelleden die deelnamen aan het auditpanel van de in dit beoordelingsrapport beschreven opleiding.

Naam	Rol	Korte functiebeschrijvingen
Dhr. Prof.dr.mr. H.J.L.M. (Eric) van de Luijtgaarden	Voorzitter	Lector Preventive Law Hogeschool Zuyd en hoogleraar Universiteit Maastricht.
Dhr. T.(Tom) Spanjaard, MSc	Lid	Managing partner bij Voor-sprong talent & ontwikkeling.
Mw. A.J. (Ada) Kruiter B.	Lid	Projectcoördinator en duurzaamheidsadviseur MKB en ondernemer.
Mw. M. (Maud) Evenboer	Studentlid	Student Ad Ondernemen Windesheim.
Dhr. drs. B.R. (Bas) Reijken CMC	Secretaris	Adviseur bij Hobéon, NVAO-getraind secretaris (2016).

De door alle panelleden ondertekende onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaringen zijn in het bezit van Hobéon. In deze verklaring verklaren de panelleden gedurende ten minste vijf jaar voorafgaand aan de audit geen zakelijke noch persoonlijke binding te hebben gehad met de betrokken instelling - anders dan die in het kader van de werkzaamheden als lid van het auditpanel van het evaluatiebureau -, die een onafhankelijke oordeelvorming ten positieve of ten negatieve zou kunnen beïnvloeden.

Hobéon

Lange Voorhout 14
2514 ED Den Haag
+31 (0)70 30 66 800
info@hobéon.nl
www.hobéon.nl